

<https://doi.org/10.62837/2025.6.540>

MƏLAHƏT SOLTANQIZI QƏDİROVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, N. Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
melahet.soltanqizi@gmail.com

XX ƏSRİN 50-60-CI İLLƏRİNDƏ BELARUS ƏDƏBİYYATI AZƏRBAYCAN MƏTBUATINDA

Böyük Vətən Müharibəsinin qanlı-qadalı illərindən böyük zərbələr almış Belarusiya əsas müharibə zonalarından biri olmuşdur. Faşizmin amansız işgəncələrinə məruz qalan belaruslar üçün bir zaman içərisində xalqa dəyən maddi və mənəvi zərbələrin acısını yaşasa da, bu xalq müharibədən qalibyyətlə çıxmışdı. Elə buna görə də xalq dağıntılara məruz qalmış şəhərin yenidən bərpa üçün var qüvvəsi ilə çalışırdı. Müharibə eyni zamanda Belarüs mədəniyyət incilərinin—kitabxanaların, qədim tarixi abidələrin, məktəblərin, böyük təhsil ocaqlarının dağıntısına da səbəb olmuşdu. Az müddət ərzində bu mədəniyyət ocaqlarının bərpa mümkün olmasa da, xalq tədricən yerlə-yeksan olmuş şəhəri yenidən qurmağa çalışırdı. Böyük Vətən Müharibəsi SSRİ-nin tərkibinə daxil olan ölkələrin demək olar ki, hamısına bu və ya digər dərəcədə maddi və mənəvi ziyan vursa da, Belarusiya bu müharibədən daha çox zərbə almışdı. Çünki Belarüsiyada müharibə dövründə yüzlərlə ailə bütövlükdə faşizmin işgəncələrinə məruz qalaraq diri-diri yandırılmış, qadınlar, uşaqlar müxtəlif işgəncələrlə öldürülmüşdü. “Xatın” adlı kənd bütün dünya bəşəriyyətinə məlum olan yandırılan kəndlərdəndir.

Müharibə istər-istəməz Azərbaycan-Belarüs ədəbi əlaqələrinin zəifləməsinə də səbəb olmuşdu. Azərbaycanın bir qrup şair və yazıçıları əllərində silah birbaşa düşməyə qarşı döyüşür, digərləri isə mütəmadi olaraq cəbhələrə gedib, əsgərlərin yanında olub, hərbi müxbir kimi müharibə iştirakçıları haqqında həm bədii, həm də publisistik yazıları ilə müntəzəm olaraq mətbuatda çıxış edirdilər. Azərbaycanın tanınmış şair və yazıçıları— Hüseyn Arif, Nəbi Xəzri, Hüseyn Abbaszadə, Əbülhəsən Ələkbərzadə, Ənvər Əlibəyli, Bayram Bayramov, İsmayıl Şıxlı, Böyükağa Qasımsadə, İslam Səfərli, Zeynal Cabbarzadə Böyük Vətən Müharibəsi (1941-1945) illərində çox ağır döyüş yolu keçib. Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Osman Sarıvəlli, Məmməd Rahim, Rəsul Rza, Əli Vəliyev, İlyas Əfəndiyev kimi xalq yazıçı və şairləri daim cəbhənin müxtəlif bölgələrində, döyüşən əsgərlərin yanında olmuşdular. Yazıçı İsmayıl Şıxlının cəbhədə döyüşərkən yazdığı “Cəbhə gündəlikləri”, Hüseyn Abbaszadənin II Dünya Müharibəsinin qəhrəmanlarından olan general Həzi Aslanova həsr etdiyi “General” romanı müharibənin qanlı-qadalı illərini bütün çıpaqlığı ilə özündə əks etdirir. Müharibə illərində S. Vurğunun “Ananın

öyüdü”, S.Rüstəmin “Ana və poçtalyon”, “Gün o gün olsun ki”, R.Rzanın “İntiqam” kimi şeirləri dillər əzbəri olmuşdur.

SSRİ-nin tərkibinə daxil olan respublikalar müharibə illərində yumruq kimi birləşib faşizmə qalib gəldilər və bu müharibə həmin və sonrakı dövrlər üçün ədəbiyyatda əsas aparıcı mövzulardan biri olaraq həm poeziyada, həm də nəsrə yeni-yeni əsərlərin yaranmasına səbəb oldu.

XX əsrin ikinci yarısında Belarus yazıçılarının yaradıcılığında da müharibə mövzusu başlıca yer tuturdu. Roman janrında epik meyillərin güclənməsi M.Linkovun “Unudulmaz günlər”(1948-1958) tetralogiyası və İ.Melejın “Minsk istiqaməti”(1949-1952) romanında öz əksini tapmışdır. 50-ci illərin ortaları, 60-cı illər Belarus ədəbiyyatında qəhrəmanlıq, mənəvi seçim, insanın şəərə qarşı çıxma bilməsi mövzuları R.Borodulin, Q.Buravkin, V.Korotkeviç və V.Bikovun yaradıcılığında geniş yer tuturdu.

XX əsrin 50-ci illərində Azərbaycan-Belarus ədəbi əlaqələri xeyli genişlənməmişdi. Azərbaycan və Belarusiya ədəbiyyatında və mədəniyyətində baş verən hər bir yeni hadisə qarşılıqlı olaraq hər iki ölkənin mətbuatında işıqlandırılır, Azərbaycan ədəbiyyatının gözəl nümunələri Belarus dilinə, Belarus ədəbiyyatının dəyərli nümunələri Azərbaycan dilinə tərcümə olunaraq nəşriyyatlarda geniş tirajlarla çap olunurdu.

1950-ci ildə Abram Plavnikin “Azərnəşr” də rus dilində “Şeirlər” adlı 93 səhifədən ibarət kitabı nəşr olunmuşdur.

1951-ci ildə Uşaqgəncnəşr nəşriyyatında Y.Məmmədovun redaktorluğu və İsmayıl Şıxlının tərcüməsində Belarus yazıçısı Pavel Nikiforoviç Kovalyovun “Andreyka” adlı kitabı çap olunmuşdur. Kitaba müəllifin eyni adlı povesti daxil edilmişdir. Əsərdə Böyük Vətən müharibəsi illərində Belarus xalqının sadə nümayəndələrinin faşistlərə qarşı mübarizədə partizan dəstələrinə köməyindən danışılır (1,50).

1952 -ci ildə Belorusiya SSR-nin Xalq şairi Yanka Kupalanın Azərbaycanda Uşaq Gənclər Nəşriyyatında şair Mirmehdi Seyidzadənin tərcüməsində uşaqlar üçün yazılmış şeirlərdən ibarət “ Uşaq və təyyarəçi” adlı 16 səhifədən ibarət kitabı çap olunmuşdur.

1954- cü ildə Belarus şairi Kastus Kireyenkonun “Uşaqgəncnəşr” nəşriyyat evində şair Osman Sarıvəllinin redaktorluğu və Ə.Abasovun tərcüməsində “Alyonkanın məktəbi”adlı kitabı dərc olunub. Kitaba müəllifin eyni adlı poeması daxil edilmişdir (2,45).

1956-cı ildə ADU- nun nəşriyyatında ədəbiyyatşünas Pənah Xəlilovun tərtibatı və Süleyman Rüstəmin tərcüməsində “SSRİ xalqları ədəbiyyatı müntəxəbatı” kitabı çap olunur.Kitabda Belorus ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri Fransişek Boquşeviç (1840-1900),Yanka Kupala (1882-1942) və Yakub Kolasın (1882-1956) həyat və yaradıcılığı haqqında da məlumat verilmişdir.

Müntəxəbatda Fransişek Baquşeviçin “Mənim daxmam”, “Kəndli qarğadan axmaqdır”, “Allah bərabər bölmür” şeirləri dərc olunmuşdur. Müntəxəbatda Yanka Kupalanın həyat və yaradıcılığı haqqında qısa məlumatdan sonra şairin “Kəndli”(1905), “Yenə bahar olacaq”(1908), “Bütün xalq ilə”, “Ana oğlunu yola saldı”(1934), “Kətan”(1935), “Yollar”(1939), “Ömrümüzü sevinclə qarşılayırıq hər gün”(1939), “Uşaq və pilot”(1935) adlı şeirləri yer almışdır.

Kitabda Yakub Kolasın “Kəndxuda” (1908), “Sosialist” (1908), “Bunt” (1907), “Vasil Çurila” (1908) adlı hekayələri, “Düşmənlərə” (1906), “İnanmayın” (1907), “Biz qalib gələcəyik” (1908), “Kəndli” (1909), “Nəğməkar”(1910), “Əmək olsun”(1917), “Komsomolçulara”(1935), “Yeni torpaqda”(1938) adlı şeirləri dərc olunmuşdur. (3,69-104)

1957-ci ildə Belorusiyada Belarus xalq şairi Yanka Kupalanın anadan olmasının 75 illiyi münasibətilə böyük tədbir keçirilir. Bu münasibətlə şairin “Xalqım var olsun”, “Kolxozçu nəğməsi” və “İnam” adlı şeirləri B. Qasımsadənin tərcüməsində həmin ildə Azərbaycan jurnalinin 07-ci sayında dərc olunmuşdur. “Xalqım var olsun” şeirində şair həmişə xalqının ən xoş və ən kədərli günlərini qələmə aldığı qeyd edir və inamla vurğulayır ki, vətənimin xoşbəxt gələcəyi var. Şair yeni quruluşu təqdir edir, artıq bütün zülmət dünyası arxada qalmışdır.

İllərlə ömrümü əzib çürütdü.

Min bir böhtan dolu zülmət dünyası

Bu günsə bir yeni aləmdəyəm mən

Açıqdır, aydıdır onun səması.

Bu gün mən elə bir aləmdəyəm ki,

Başından çiçəklər, güllər tökülür,

Baxdıca qurduğum yeni dövrəyə

Qəlbim də, ruhum da, nəğməm də gülür. (4,168-169)

“Kolxozçu nəğməsi” adlı şeirində şair kolxoz tarlalarında çalışan əməksevər insanlardan yazır. Müxtəlif növ texnikaların tarlalara yol almasından danışıq. Artıq xışa, kotana ehtiyac olmadığını, traktorların ucsuz-bucaqsız tarlalara səs saldığını, kolxozçuların min bir zəhmət bahasına gördüyü işlərin artıq traktorlara həvalə olunduğundan yazır. Sonda isə daha bol məhsul əldə edən kolxozçu bundan çox sevinir.

Y. Kupalanın “İnam” adlı şeirində adından göründüyü kimi şairin bir arzusu vardır ki, bu arzusunun bir gün həqiqət olacağına inanır. İnanır ki, bütün xalqlar, millətlər—ağlar, qaralar bir gün bir al bayraq altında birləşərək yaşayacaqlar. Şair kommunizm arzusuyla yaşayır. İnanır ki, bir gün ölkələri bir-birindən ayıran sərhədlər söküləcək, sovetlər bayrağı bütün dünyada dalğalanacaq. Həmin ildə (1957) “Azərbaycan” jurnalının 11-ci sayında (səh.5) şair Nəbi Babayevin tərcüməsində Belarus şairi Arkadi Kuleşovun “Biz xalqın övladıyıq” adlı şeiri dərc olunmuşdur. Şeirdə şair Lenin komsomolunun bir gənclik məktəbi olduğunu

vurğulayır.Yeddi bənddən ibarət olan bu şeirdə bu misralar təkrar olunur.” Bizim gənclik məktəbi, Lenin komsomoludur”

1961-ci ildə Azərbaycan Uşaq Gənclər nəşriyyatında T.Bayraməlibəyli və Y.Məmmədovun tərcüməsində Belarus şifahi xalq ədəbiyyatı nümunəsi olan “Qızıl buynuzlu, şüşə gözlü keç”adlı nağıl kitabı nəşr olunmuşdur.(5,14)

1962-ci ildə Belorusiyada Belarus xalq şairi Yanka Kupalanın anadan olmasının 80 illiyi münasibətilə böyük tədbir keçirilir. Bu münasibətlə həmin il “Azərbaycan” jurnalının 07-ci sayında Belarus xalq şairi Mixas Lınkovun ”Yanka Kupala”adlı məqaləsi yer almışdır. Məqələdə şairin həyat və yaradıcılıq yolundan bəhs olunur. Yazıçı məqalənin əvvəlində Belarus xalqının çox keşməkeşli, məşəqqətli yollardan keçdiyini, buna baxmayaraq azadlıqsevən belorusların öz ana dilini, adət -ənənələrini, folklorunu, inanclarını qoruyub saxladıklarını qeyd edir. Dərginin həmin sayında V.İvaşının “Yanka Kupalanın poeziyası”adlı məqaləsi yer almışdır. Məqələdə Yanka Kupalanın yaradıcılıq yoluna nəzər salınmış, onun lirik şeirləri, poeziyası, öz dövrünün həyat hadisələrini bədii çalarlarla əks etdirməsi, şairin həm bədii, həm də elmi fəaliyyəti haqqında danışılır (6,180-182). Jurnalın həmin sayında Yanka Kupalanın Əliağa Kürçaylı tərəfindən tərcümə olunmuş “Hələ çoxmu...”, “Güclülər və gücsüzlər”, “Nəğmə necə şən olsun?”, “Təbrik”(1904-1917), “Bizim çöllərdə”(1934),”Biz azad insanlarıq”(1938) adlı şeirləri dərc olunmuşdur.

1964-cü ildə Azərbaycan nəşriyyatında M.Faiqin redaktorluğu və Əhməd Cəmilin tərcüməsində Belarus yazıçısı Petrus Ustinoviç Brovkanın şeirlər və poemalardan ibarət 90 səhifəlik “Günlər keçir” adlı kitabı çap olunmuşdur.Həmin ildə “Azərbaycan” jurnalının 01-ci sayında (səh.25-30) şair Əhməd Cəmilin tərcüməsində Belarus xalq şairi Petrus Brovkanın “Həmişə Lenin ilə” (1956) adlı poeması dərc olunmuşdur. Şairin “Günlər keçir” adlı şeirlər kitabı 1962-ci ildə Lenin mükafatına layiq görülmüşdür.”Həmişə Lenin ilə”poeması da həmin kitabdan götürülmüşdür.Poemada şair Leninin bütün xalqların azadlığa qovuşmaq istəyindən yazır. Leninin bayrağı altında yaranan Kommunist Partiyasının bulaq suyundan daha şəffaf olduğunu böyük inamla söyləyir.

Günəşin altında bərq vurub axan
Təmiz bulaq suyu nə qədər safsa,
Ey mənim vicdanım olan partiya
Sən bulaq suyundan daha şəffafsan.

Şeir in başqa bir yerində:

Dünya xalqlarını o birləşdirir,
Bu möhkəm ittifaq xalqa məxsusdur.
Hər xalqa doğmadır: Çində o çinli;
Bizim Minskdəsə, o belorusdur (7, 25-30).

1964-cü ildə Azərbaycan nəşriyyatında S.Tahirovanın redaktorluğu və Ə.Fətullayevin tərcüməsində Belarus yazıçısı Vasil Federoviç Xomçenkonun “Qiymətli hədiyyə” adlı kitabı (69 səhifə) nəşr edilmişdir.

1969-cu il “Ulduz” jurnalının 10-cu sayında şair Abbas Abdullanın tərcüməsində Belarus şairi Valentina Xamçukun “Həmişə görüşdə” adlı lirik şeiri dərc olunub. Şairə haqqında jurnalda qısa məlumat da verilmişdir. Müəllif kiçik həcmli lirik şeirində hara getsə də öz vətəninə uzaqda yaşaya bilmədiyini, Vətəni üçün darıxdığını qeyd edir:

Yollar məni yüz səfərə çağırırsa da
Ağac torpaqsız yaşaya bilərmə,
Yaşaya bilərəmmi mən
Belorusiyasız dünyada?! (8,4)

Ədəbi əlaqələrin inkişafında ədəbiyyatların, xüsusən də bədii əsərlərin tərcüməsi xüsusi yer tutur. Bu ənənə XX əsrin sonrakı onilliklərində də uğurla həyata keçirilirdi. Dövlətlər arasında ədəbi əlaqələrin genişlənməsinin əsas səbəblərindən biri də yazıçıların, şairlərin qarşılıqlı səfərləri, səyahət zamanı yol qeydləri, səfər təəssüratları, gözdikləri, gördükləri ölkə haqqında şeir, oçerk və publisistik yazılar qələmə almasıdır.

Açar sözlər: müstəqillik, ədəbi əlaqələr, tərcümə, poeziya, nəsr, yazıçı, dünya mədəniyyəti.

Ключевые слова: независимость, литературные связи, перевод, поэзия, издание, писатель, мировая культура.

Key words: independence, literary relations, translation, poetry, prose, writer, world culture

ƏDƏBİYYAT

1. Pavel Nikiforoviç Kovalyov. “Andreyka” Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1951, 50 s. Tərcüməçi: İ.Şıxlı, redaktor: Y.Məmmədov.
2. Kastus Kireyenko. “Alyonkanın məktəbi”, Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1954, 45s. Tərcümə edən: Ə.Abasov, redaktor: O.Sarıvəlli.
3. SSRİ xalqları ədəbiyyatı müntəxəbatı. Bakı, ADU-nun nəşriyyatı, 1956, 510 s., səh.69-104. Tərtib edən: Pənah Xəlilov, tərcümə edən: Süleyman Rüstəm.
4. Azərbaycan jurnalı. №7, 1957-ci il, səh.168-169.
5. Belarus xalq nağılı. “Qızıl buynuzlu, şüşə gözlü keçi” Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1961, 14 s.
6. V.İvaşın “Yanka Kupalanın poeziyası”. Azərbaycan jurnalı // №7, 1962-ci il, səh.180-182.
7. Petrus Brovka “Həmişə Lenin ilə” Azərbaycan jurnalı // №1, 1964-cü il, səh.25-30.
8. Valentina Xamçuk. “Həmişə görüşdə” Ulduz jurnalı // №10, 1969-cu il, səh.4.

Mələhət Soltan qızı Qədirova XX əsrin 50-60-cı illərində Belarus ədəbiyyatı Azərbaycanda.

Xülasə

Məqalədə XX əsrin 50-60-cı illərində Belarus ədəbiyyatının Azərbaycan dilinə tərcümə olunan nümunələrindən danışılır. İkinci Dünya Müharibəsində müharibə məkanlarından olan Belarusiya bütün çətinliklərə rəğmən digər ittifaqdaxili respublikalarla yanaşı Azərbaycan Respublikası ilə də ədəbi əlaqələri davam etdirmişdir.

XX əsrin 50-60-cı illərində Belarus ədəbiyyatının tanınmış yazıçı və şairlərindən Yanka Kupala, Pavel Nikiforoviç Kovalyov, Kastus Kireyenko, Arkadi Kulešov, Fransişek Boquşeviç, Valentina Xamçuk, Petrus Ustinoviç Brovka və Yakub Kolasin yaradıcılığından dəyərli ədəbi nümunələr tərcümə olunaraq Azərbaycan mətbuatında çap olunmuşdur.

Ədəbi əlaqələrin müxtəlif formaları arasında birinci dərəcəli həlledici və aparıcı amil, şübhəsiz, bədii tərcümədir.

Sovetlər İttifaqı dövründə İttifaq daxilindəki Respublikalar arasında həm iqtisadi, həm mədəni, həm də ədəbi əlaqələr çox sürətli inkişaf etmişdi. Xarici ölkələrdəki oxucuların sovet ədəbiyyatına marağı hədsiz idi. Sovet ədəbiyyatı bütün dünya xalqlarının ədəbiyyatına, poeziyasına təsir göstərmək qüdrəti qazanmışdır. Çünki SSRİ-nin tərkibinə daxil olan xalqlar öz milli məziyyətlərini inkişaf etdirməklə yanaşı, başqa xalqların mədəni nailiyyətlərinə də biganə qalmamışdır.

Малахат Солтан кызы Гадирова Белорусская литература в Азербайджане в 50-60-е годы XX века.

Резюме

В статье рассматриваются образцы белорусской литературы, переведенной на азербайджанский язык в 50-60-х годах XX века. Несмотря на все трудности, Беларусь, одна из военных зон Второй мировой войны, продолжала литературные отношения с Азербайджанской Республикой, а также с другими республиками Союза.

Ценные литературные произведения были переведены из произведений известных писателей и поэтов белорусской литературы 50-60-х годов Янки Купалы, Павла Никифоровича Ковалёва, Кастуся Киреенко, Аркадия Кулешова, Францишека Богушевича, Валентины Хамчук, Петруса Устиновича Бровки и Якуба Коласа.

Несомненно, первым решающим и ведущим фактором среди различных форм литературных отношений является художественный перевод.

В советское время экономические, культурные и литературные связи между республиками Союза развивались очень тесно. Интерес читателей к советской литературе за рубежом был огромен. Советская литература получила власть влиять на литературу и поэзию всех народов мира. Потому что народы СССР, наряду с развитием своих национальных достоинств, были равнодушны к культурным достижениям других народов.

Malahat Soltan qizi Gadirova

Belarusian literature in Azerbaijan in the 50s and 60s of the XX century.

Summary

The article deals with examples of Belarusian literature translated into Azerbaijani in the 50s and 60s of the 20th century. Despite all the difficulties, Belarus, one of the war zones of the Second World War, continued its literary relations with the Republic of Azerbaijan, along with other republics of the Union.

Valuable literary works were translated from the works of famous writers and poets of Belarusian literature of the 50s and 60s Yanka Kupala, Pavel Nikiforovich Kovalev, Kastus Kireyenko, Arkady Kuleshov, Francishek Bogushevich, Valentina Khamchuk, Petrus Ustinovich Brovka and Yakub Kolas.

Undoubtedly, the first decisive and leading factor among the various forms of literary relations is literary translation.

During the Soviet era, economic, cultural and literary relations between the republics of the Union developed very closely. The interest of readers in Soviet literature abroad was immense. Soviet literature gained the power to influence the literature and poetry of all peoples of the world. Because the peoples of the USSR, along with the development of their national merits, were not indifferent to the cultural achievements of other nations.

Rəyçi: filologiya üzrə elmlər doktoru Asif Rüstəmli